

NORSK ZOOLOGISK FORENINGS FLAGGERMUSGRUPPE – ÅRSRAPPORT 2009

Norsk Zoologisk Forenings flaggermusgruppe (NZFF) har gjennomført et vidt spekter av arrangementer og prosjekter i løpet av 2009. Mange av disse er videreføring av aktiviteter fra tidligere år. Vi gir her en oppsummering av de viktigste aktivitetene i 2009.

Flaggermusnatt

I 2009 ble den europeiske flaggermusnatta arrangert 22. august på 13 ulike steder rundt om i landet, fra Lillesand i sør til Målselv i nord (noen steder ble arrangementet avholdt noen få dager før eller etter den offisielle datoen, men alle i løpet av august). Flaggermusnatta er et populært arrangement hvor publikum får informasjon om flaggermus og får anledning til å bli med på en nattlig vandring med registrering av jaktende flaggermus med ultralyddetektor. På flere av arrangementene ble det holdt foredrag med visning av bildepresentasjoner, og på to steder ble det vist frem ikke flygedyktige årsunger fra flaggermusmottaket. Siden flere av arrangementene ble dekket av media, nådde vi langt flere med informasjon om flaggermus enn de mer enn 850 personene som deltok på selve flaggermusnatta. Rapporter fra de enkelte arrangementene, med informasjon om blant annet antall frammøtte og hvilke flaggermusarter som ble registrert, er tilgjengelig på NZFs Internetsider (www.zoologi.no/flmus/flm_natt2009.htm).

Overvåking på vinterlokaliteter

Overvåkingsarbeidet som er drevet i utvalgte gruver på Sørøstlandet i en årrekke ble videreført vinteren 2008/2009. Fem av gruvene/gruvesystemene vi har fulgt i tidligere år ble undersøkt, og flaggermusene i gruvene ble talt og artsbestemt. Undersøkelsen av hvert av gruvesystemene tar én dag (inkludert reise) for 2–15 personer. Det innsamlete materialet fra gruvene utgjør et verdifullt overvåkingsmateriale.

En gruvegang ved Sognsvann i Oslo, som fra og med 2002 har vært avstengt med gitter om vinteren for å hindre at flaggermusene forstyrres av besøkende, ble undersøkt hver annen uke i vinterhalvåret for 13. vinteren på rad. Ved å telle antall flaggermus og føre nøyaktig oversikt over hvert enkelt dyrs posisjon ved hvert besøk, får vi en oversikt over hvor aktive flaggermusene er i løpet av vinteren, og når de ankommer og forlater slike overvintringslokaliteter. Denne gruva har blitt overvåket systematisk siden 1995.

Undersøkelse av forekomsten av bredøre i Larvik

I januar 2008 ble det oppdaget en forekomst av bredøre i en vanntunnel i Larvik-området. Arten var ikke funnet i Norge på 59 år. Tunnelen er nå sikret mot menneskelig forstyrrelse i dvaleperioden ved at det er montert gitter/gitterport i begge ender av tunnelen. I 2009 ble det utført forbedringer på gitrene, men fremdeles gjenstår noen småting. Det er dessuten oppdaget at nedre del av gitterporten kan fryse fast i is i kuldeperioder, og dette problemet bør løses ved å la den delen av porten som kan åpnes begynne et stykke høyere over gulvet enn slik den er i dag. På sensommeren ble det installert diverse strukturer i tunnelen, med den hensikt å øke antallet gunstige opphengingssteder for flaggermus. Ulike strukturer av Leca, isolasjonsplater (Jackofoam) og takstein ble festet til veggene ved hjelp av slagdrill, plastplugg og skruer, delvis også med ståltråd for ekstra sikring. I alle strukturer, unntatt taksteinene, ble det boret huller som flaggermusene kan krype inn i. Noen flere strukturer ligger klare til å installeres, men disse avventes til etter vinterens dvaleperiode er over, og erfaringene herfra vil i noen grad avgjøre om prosjektet skal utvides.

Det er både i 2008 og 2009 nedlagt en betydelig innsats for å forsøke å finne ut hvilke områder i Larvik-distriktet arten benytter om sommeren. Det er ansett som viktig å få kartlagt disse, slik at artens leveområder kan sikres og forvaltes på en best mulig måte. Det er gjennomført registreringsarbeid i de mest lovende sommerhabitatene i nærområdene til vanntunnelen. Dette har vært registreringer ved hjelp av ultralyddetektor og automatiske registreringsenheter samt fangst ved hjelp av mistnett og harpefeller. Registreringene har så langt dessverre ikke resultert i funn av bredøre, men det gjenstår en del analyser av lydopptak som er gjort før vi har full oversikt over materialet. Tunnelen ble undersøkt i januar 2010, og det ble da registrert to bredører og en del andre flaggermus. Tidligere år er det bare registrert ett individ, så dette er en gledelig utvikling.

Overvåking av flaggermus om sommeren

Det er et stort behov for mer kunnskap om bestandsutviklingen til flaggermus i Norge. Systematiske registreringer som kan belyse dette mangler i stor grad. Det er store metodiske problemer forbundet med overvåking av flaggermus både sommer og vinter, og det er derfor en stor fordel om man kan kombinere ulike metoder. NZF driver allerede en begrenset overvåking på overvintringslokaliteter (dette omfatter bare noen av artene som forekommer i Norge). Det ble startet et pilotprosjekt på overvåking om sommeren i 2005, og prosjektet er videreført i omtrent samme omfang i 2006–2009. Sommeren 2009 ble det gjennomført takseringer i juli og/eller august etter standardiserte metoder i fire ulike områder (ett i Møre og Romsdal, ett i Vestfold og to i Oslo og Akershus). Det er gjennomført to ulike typer takseringer:

Punkttaksering: Minst 10 faste punkter, gjerne ved vannforekomster, besøkes i samme periode om sommeren og til samme tid på døgnet. Vær- og temperaturforhold må være gode. Det lyttes med ultralyddetektor i fem minutter ved hvert punkt. Detektoren justeres opp og ned mellom 20 og 55 kHz. Med dette frekvensspekteret vil alle norske flaggermusarter kunne oppfattes på detektoren, dersom de er nær nok. Noen arter vil kreve lydopptak eller en kombinasjon av lyd og synsobservasjon for sikker artsbestemmelse, mens det for andre arter ikke vil være mulig å gjøre en sikker artsbestemmelse. Dersom man bruker tid på lydopptak, kompenseres dette med økt lyttetid.

Linjetransekter: Den samme veistrekningen kjøres med bil i lav hastighet i samme periode om sommeren og til samme tid på døgnet. Vær- og temperaturforhold må være gode. Ved hjelp av detektor lyttes det på frekvensene ca. 30 kHz og ca. 54 kHz. Disse frekvensene fanger opp nordflaggermus, dvergflaggermus og vann-/skjegg-/skogflaggermus som flyr i nærheten av veien som kjøres. Antall individer av hver art summeres for definerte segmenter av transektene.

Det må understrekes at arbeidet som gjennomføres *ikke* er et fullgodt, robust overvåkingsprogram for flaggermus. Til det er omfanget alt for lite. Prosjektet danner imidlertid et verdifullt fundament for det videre arbeidet med overvåking av flaggermus i Norge, først og fremst som sammenligningsgrunnlag for framtidig overvåking.

Flaggermusmottak

NZFs flaggermusgruppe har siden 2001 drevet et organisert mottak for skadde og forkomne flaggermus. Mottaket, som er godkjent av veterinærmyndighetene og DN, er det eneste i sitt slag i Norge. Formålet med mottaket er:

- å øke overlevelsen til skadde, forkomne eller på annen måte hjelpeløse flaggermus
- å opparbeide kunnskap om og praktisk erfaring med rehabilitering av flaggermus
- å få økt innsikt i flaggermusenes biologi
- å samle inn opplysninger om forekomst av sjeldne og truede flaggermusarter

- å formidle kunnskap om og positive følelser for flaggermus til publikum
- å formidle kunnskap om flaggermus til myndighetene

Dyr som kommer inn til flaggermusmottaket får en sjekk for eventuelle skader. Skadde dyr blir vurdert og behandlet i samråd med veterinær. Flaggermusunger blir fostret opp med spesialmelk. Svekkede dyr blir tatt hånd om og satt fri på funnstedet så snart værforholdene og det enkelte dyrs kondisjon tillater det. Dyr som kommer inn på vinterstid får, etter at nødvendige fettreserver er bygd opp, mulighet til å fortsette dvalen. Om våren blir også disse dyrene satt fri igjen. Flaggermusmottaket gir dessuten råd om hva man skal gjøre dersom man har funnet en flaggermus, og kan formidle kontakt med personer som jobber med flaggermus i det aktuelle distriktet. Dyrene som kommer til mottaket har generelt gode overlevelsesutsikter fram til de blir sluppet. Kun et mindretall dyr har dødd etter at de har ankommet mottaket, mens de aller fleste har etter en kortere eller lengre periode i mottaket blitt sluppet i god forfatning.

En utfyllende rapport om mottakets aktiviteter i 2009 vil bli sendt til DN og veterinærmyndighetene.

Henvendelser om flaggermus fra publikum

Siden juni 2001 har Flaggermusgruppa hatt en kontinuerlig betjent informasjons- og tipstelefon, der publikum kan henvende seg dersom de har problemer med flaggermus i hus, har tips om ynglekolonier eller overvintringslokaliteter, har funnet skadete eller forkomne flaggermus, eller bare har generelle spørsmål om flaggermus. I tillegg til henvendelsene til flaggermustelefonen, ringer publikum også medlemmene av flaggermusgruppa på deres private telefonnumre, og det kommer også en del henvendelser per e-post.

Juli og august var som i tidligere år den perioden av året med flest henvendelser, og dette må sees i sammenheng med at det er yngletid på denne tiden av året. I denne perioden gjør flaggermusene seg mest bemerket i hus med ynglekolonier (lyder fra unger, uerfarne unger som forviller seg inn i bebodde deler av hus, og lukt fra ekskrementer og urin), og mange av henvendelsene dreide seg nettopp om dette. Noen henvendelser blir fulgt opp med et besøk fra flaggermusgruppa for å bistå beboerne med informasjon og om mulig telle og artsbestemme dyrene. Slike besøk er ofte viktige for å påvirke publikums holdninger til flaggermus. En del huseiere som ringer er i utgangspunktet negative og ønsker dyrene bort, men mange av disse endrer holdning og blir interesserte i dyrene når de får positiv og faktabasert informasjon ved et besøk fra flaggermusgruppa. Dessverre er det noen huseiere som, også etter å ha fått informasjon, ønsker flaggermusene bort fordi de synes dyrene skaper vesentlige fukt- eller luktp problemer i huset. Da har flaggermusgruppa bistått med informasjon om hvilke tiltak man kan sette i verk for å prøve å hindre at flaggermusene kommer tilbake påfølgende år – vel og merke på en måte som er til minst mulig skade for flaggermusene. Vi mottok rundt 35 henvendelser i 2009 og i tillegg kommer endel henvendelser som er direkte tilknyttet flaggermusmottaket.

Flaggermustelefonen ble på grunn av kapasitetsproblemer besluttet lagt ned i løpet av 2009. Flaggermustelefonen vil dermed ikke bli betjent i 2010, men flaggermusgruppas medlemmer vil likevel svare på e-poster og telefonhenvendelser som kommer direkte.

Handlingsplan for flaggermus

Flaggermusgruppa har på oppdrag fra DN utarbeidet et faglig bidrag til nasjonal handlingsplan for bevaring av flaggermus. Arbeidet ble dessverre forsinket, men endelig sluttrapport (124 sider) ble oversendt DN i august 2009.

Bevaring av langøreflaggermuskoloni i næringsutviklingsområdet på Lahaugmoen

Medlemmer av NZFs flaggermusgruppe ble sommeren 2008 oppmerksom på en stor koloni av brunlangøre (langøreflaggermus) i en gammel låve i en tidligere militærleir i Skedsmo kommune. Området var omregulert til næringsområde og låven skulle rives. I samarbeid med næringsutvikleren ble det gjennomført flere tiltak for å legge til rette for at dyrene fortsatt kunne ha tilhold i området. Rivingen av låven ble utsatt til etter at dyrene hadde forlatt kolonistedet. Et nytt «flaggermushus» ble bygget kun for å kunne huse flaggermuskolonien som hadde hatt tilhold i låven. Rundt 80 flaggermus- og fuglekasser er hengt opp i trærne i området, og flest mulig gamle løvtrær ble tatt vare på.

Flaggermushuset ble offisielt åpnet av statssekretær Heidi Sørensen 6. november 2009, med blant annet barn fra den lokale barnehagen som interesserte tilskuere. Delegasjonen fra Miljøverndepartementet var tydelig fasciert av flaggermusenes nye designhus. Representanter fra flaggermusgruppa var selvsagt også til stede.

Internettsider om flaggermus

Informasjonen om flaggermus generelt og aktiviteter i regi av NZFF på gruppas Internett-sider (www.zoologi.no/flaggermus) har blitt oppdatert gjennom året. Sidene om flaggermus er blant de mest leste på NZFs Internett-sider. Flaggermusmottaket har sitt eget domenenavn (www.flaggermusmottak.no). Dette lenker automatisk videre til flaggermusmottakets sider hos NZF (www.zoologi.no/flmus/flm_mots.htm).

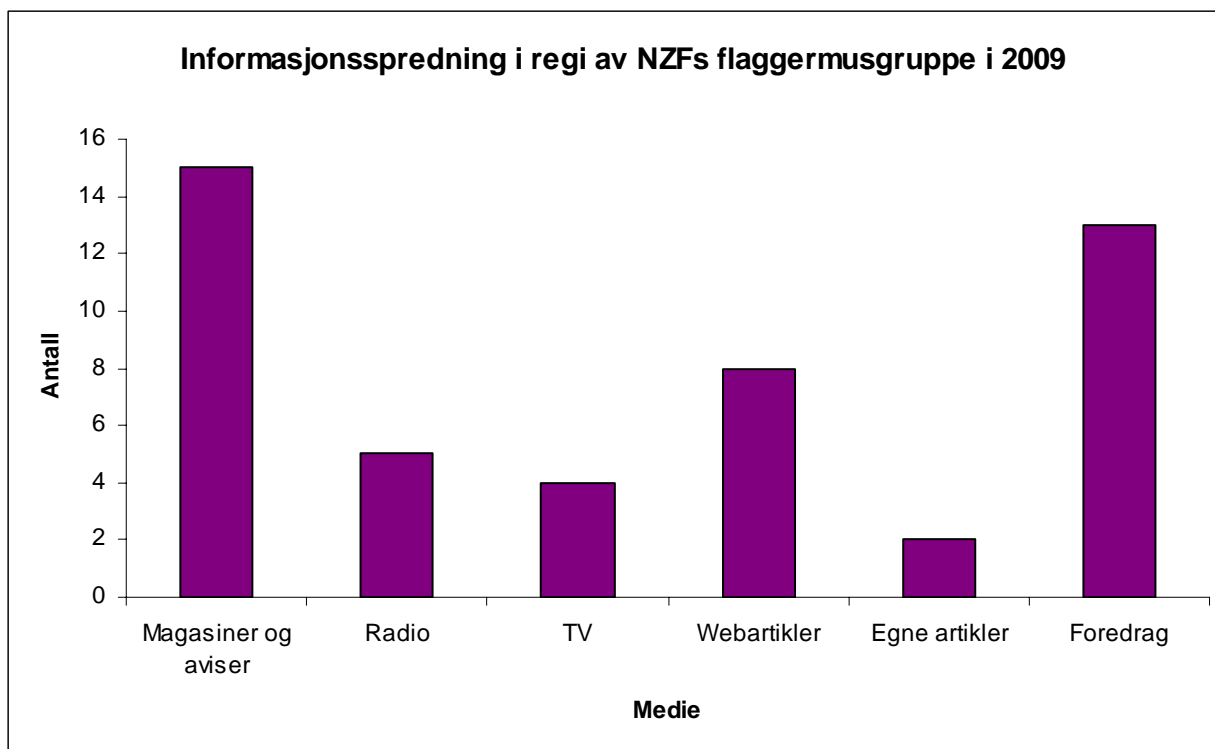
E-postlisten «Tragus»

Flaggermusgruppa startet i september 2001 en e-postliste («Tragus»), der flaggermusinteresserte på en effektiv måte kan utveksle informasjon og erfaringer, og dessuten få svar på spørsmål som de måtte ha om flaggermus i ulike deler av landet. Ved utgangen av 2009 hadde Tragus 39 registrerte adressater.

Informasjonsspredning

Bruk av media og det å holde foredrag anser vi som et viktig virkemiddel for å nå ut til folk med faktabasert informasjon om flaggermus, og flaggermusgruppa har deltatt i en rekke innslag i løpet av 2009. Antall innslag i forskjellige medier og antall foredrag som er avholdt er vist i figuren under (flaggermusnattarrangementene kommer i tillegg; se over). De fleste radio- og TV-innslagene var på riksdekkende kanaler.

Magasiner og aviser	15
Radio	5
TV	4
Webartikler	8
Egne artikler	2
Foredrag	13

Diverse foredrag

Den årlige flaggermuskvelden i Botanisk hage på Tøyen i Oslo, ble avholdt fredag 5. juni 2009. Dette er et samarbeid mellom NZFs flaggermusgruppe og Naturhistorisk Museum. Fire representanter fra flaggermusgruppa bidro på årets arrangement, som trakk omlag 225 publikumere og tre flaggermusarter. Det er også holdt foredrag om flaggermus i Drammen og omegn lokallag av Norsk Ornitologisk Forening.

Deltakelse på internasjonale møter/arrangementer

NZF ved flaggermusgruppa har siden 2001 representert Direktoratet for naturforvaltning i de årlige møtene i Den europeiske flaggermusavtalens vitenskapskomité (EUROBATS' Advisory Committee). Det fjortende AC-møtet ble holdt i Tochni/Larnaca, Kypros 11.–13. mai 2009. Som i de fleste år siden 2001 var det Per Ole Syvertsen som fra norsk side deltok i møtet.